

З книг
М-ти Ю. Шаповала
N. 1365

40312

М-ти Ю. Шаповала
N. 1365

Товариський лист
на Україну бувшому членові У.П.С.-Р.,
а тепер К. П. б. У.

ПРАГА—ЛЬВІВ 1923
ВИДАВНИЦТВО „ВІЛЬНА СПІЛКА“

Друковано в друкарні К. Г. РЕДЕРА, тов. з обм. порукою в ЛЯЙПЦІГУ.

Шановний товаришу!

Вашого листа одержав. Хоч Ви написали його тільки во ім'я моїх «до-революційних» заслуг, очевидно, не вірячи в мою революційну чесність, але я все таки Вам вдячний і при всій своїй «контрреволюційности» не тільки нічого не маю проти постачання Вам укр. закордонних видань, а навпаки: зроблю це з приємністю, бо іншої мети, як служити трудовій Україні, не мав і не маю. Між нами є те спільне, людське, що виявляється у слові «український» і «соціалістичний» або громадський.

У Ваших словах звучить образа на те, що ми Вас (не особисто Вас) вважаємо за «яничарів» і Ви готові мабуть в одному цьому бачити нашу неправоту.

Коли б я Вас вважав за «яничара», то я б Вам не писав, бо вважаю нижче своєї гідности мати звязок з тим, хто за ради особистих вигод стає на послуги ворогам українського трудового люду і допомагає їм катувати народ.

Хто, перебуваючи в К. П. б. У., робить українську роботу, а не московську; хто не допомагає Московцям поневолювати український трудовий народ, а навпаки — допомагає йому захищати своє право на самостійне вільне життя, — той не яничар.

Коли б Ви серйозно думали, що я Вас вважаю за яничара, то не відповіли б мені.

Я Вам по совісти скажу, що таких, як Ви, за яничарів не вважаємо і на їх не гніваємось за їх працю в «радянських» установах. Навпаки, ми з подивом і прихильністю ставимось до Вашої праці, направленої на те, щоб в сумну дійсність на Україні влити визвольний зміст і надати йому ще й українську форму. Треба бути поганой думки про людину взагалі, про революціонера українського, щирого борця за визволення трудового люду зокрема, щоб вважати всіх, що на Україні або по за Україною, за злочинну наволоч, яка тільки те й думає, щоб якось нашкодити українському народові: одні тим ніби-то, що хочуть в одну душу запродати Україну міжнародньому капіталові, привести той капітал на Україну і всіх віддати в рабство, а другі — тим, що обов'язково хочуть продати або просто віддати всю Україну Москві і разом з Москалями і Жидами «латану свитину з матері здимати».

Коли б це так справді було, то дійсно Українці є «поголовна наволоч», що складається з двох непримиримо ворожих і по суті гидко злочинних, не людських формацій. Тут не могло б бути думки, що одна з цих частин справді гарна.

а друга погана, бо об'єктивно одна з їх живе в Європі (а тому значить «продала Україну» і «продається» сама), а друга — стоїть на службі Москві (і продає ту саму Україну). Тут не те, що одна організувала самостійну, свою, рідну, трудову державу українську і творить культуру, а друга з Європи нацьковує ворогів і за всяку ціну хоче «продати». Ні, в дійсності все це не так.

Ні Ви не хочете «продати» Україну, ні ми її не «продаємо», бо ні в тих, ні в других ніхто України не купує, а просто взяли дужчі і розпоряджаються нею по своєму. І річ тут вся в тому, хто і як оцінює стан річей на Україні, хто і за що його оправдує.

Ви, очевидно, пригадуєте, як я оцінював ситуацію на Україні на останньому зібранні групи У. П. С. Р. в Кам'янці, в якому Ви брали участь, під час відступу Петлюри після згоди з Польщею й наступу большевиків. Я казав, що з Петлюрою і Польщею нам не по дорозі, бо там не тільки соціальна реакція, а й загроза всьому українському національному існуванню. З боку ж московських комуністів, хоча йшло національне поневолення (воно й досі існує, бо на Україні в уряді не Ви з Вашими однодумцями Українцями, а московські та жидівські довірені московських комісарів, які Вам, Українцям, не довіряють), але разом з тим ішло соціальне визволення, яке в майбутньому мусіло довести до політичної волі взагалі, а через те й до національної. Через те моя порада була — не виходити з України разом з Петлюрою, а залишатися серед народу і своєю працею організувати його до обстоювання його інтересів, як соціальних, так і національних. Ви, очевидно, пригадуєте, що моя пропозиція ухвалена була одногolosно. Ми, соціалісти-революціонери, залишилися для праці серед народу з добрими намірами во ім'я добра трудящих знайти шлях до співробітництва на культурнім і господарським полі з тією владою, яка захопила Україну. Ви, очевидно, пам'ятаєте, що ми повели за собою більшу частину місцевої української інтелігенції: місцева українська національна рада ухвалила нашу пропозицію: не виходити з Петлюрою, а залишатися з народом, і шукати співробітництва з новою владою на культурнім та господарським полі.

А що сталося? Не зважаючи на наше одверте заявлене бажання порозумітися з владою і де в чім допомогти їй (після кількох офіційних зустріч з представниками влади), нас почали арештовувати по доносах тієї «чорносотенної наволочі» яка, як Ви самі пишете, поналізала в радянські установи. Ви, з частиною товаришів, опинилися у в'язниці, а решта — в бур'янах.

Після такого «порозуміння» перебуваючим в «бур'янах» не залишилось инчого виходу, як перейти на цілком нелегальне становище і працювати серед народу потайки, а хто того не міг зробити через свою помітність — мусів вибратися за кордон і провадити свою роботу тут. З цього ясно, що ми, українські соція-

лісти-революціонери їхали в Європу не в гості, а «жівот спасаая». Докладно про це надруковано в «Листі до партійних товаришів», уміщеному в «Вільній Спілці», ч. 1. Після того пройшло вже досить часу і сталося багато змін на Україні. Замість комунізму — «неп», замість «геть буржуазію» — «просимо помічі європейського капіталу». Розуміється, що такі зміни не могли не відбитися й на національному становищі українського народу. Коли московські комуністи провалилися в сфері соціальної, то легше стало з ними боротися і в сфері національній. Ви наводите цитати з листа, в яких давній український діяч на селі пише: «у нас зараз переводиться українізація всіх державних установ» . . . «пройде пів року і всі установи писатимуть українською мовою». Коли так, то слава тим, хто це робить. Хоч я, наприклад, маю вже свіже повідомлення від не менше відомого українського діяча, як Ваш, що «мода на українізацію вже минула» Але ж до сього часу цього не робилося. З початку панування московського комунізму (не українського, бо всі українські комуністи там, де й Ви: на підручних місцях) минуло вже не одне півроку. Чому ж до сього часу не було українізації? Бо московські комуністи були раніш настільки сильні, щоб її не допустити. Тепер же, коли комунізм розклався з середини й пішов на поклін до закордонних капіталів, йому не до догляду за «сепаратизмом»: аби хоч як небудь втриматься. Полекшало на місцях і українська справа стала рости. Не тому, що так хоче московська комуністична влада, а тому, що не в стані вже нічого зробити. Жени природу в двері, а вона лізе у вікно. Українську думку вигнано силою за кордон, як «петлюрівщину, «бандитизм» і т. п., а вона піднялась з народніх низів наново, як народній рух. Кому, кому, а Вам, присудженому за «бандитизм» до розстрілу, добре відомо, що «бандити» не всі «бандити», що весь їх бандитизм полягає в тому, щоб захистити національні права українського народу. Вам особисто відомо чимало «бандитів», які воювали з московсько-комуністичною навалою не во ім'я «петлюрівщини» й «бандитизму», а тільки для захисту національної волі. Ми це теж знаємо і знаємо, що хоча «бандитизм» розгромлено, хоча чимало «бандитів» визнало свою «помилку» й перейшло в лави переможців, але вони не перестали бути людьми. А поскільки вони залишилися людьми, то ніяк не могли одвикнуть від людських почувань, не могли позбутися людської логіки і все, що їх обтяжувало, намагалися усунуть. Поскільки національні утиски, які чинилися московськими та жидівськими комуністами над українським трудовим народом були річчю ненормальною, нелюдяною, то бувші «бандити» не могли не відчувати цієї несправедливості, і боролися з нею, як могли й уміли. Теперішня українізація — наслідок праці не московських та жидівських комуністів, не сучасної влади на Україні, а самого українського трудового народу, а почасти й тих «бандитів», що перейшли на службу в установи московської окупації.

Все, що зроблено для захисту українських прав, української культури, зроблено не з волі, а проти волі московського панування на Україні. Це ми бачимо, і оцінюємо сучасну ситуацію так: народ перемагає московсько-комуністичну неволю, рве кайдани, і робить по своєму, а переможена московська влада на Україні, не маючи сил протидіяти, аби не страмиться, вдає, що вона згодна з природним бажанням народу. Розвиток укр. культури — це заслуга не влади, а самого народу і окремих осіб серед влади, що робили всупереч її волі. Цих осіб ми не осуджували, бо розуміємо їхнє становище й їхню роль в розвитку української культури. За царя теж були «високі» особи, що почували себе «українофілами». Певну лепту на розвиток української справи вони теж вкладали.

Горе наше дійсно в тім, як пише Ваш кореспондент із села, що бракує інтелігентних робітників. Але що вдієте? Ви кажете, що «займаючи позу, ворожу до сучасної влади на Україні, ви (ми) тим самим продовжуєте фактично бути ворогом працюючого люду». Чому? Хіба ми не працюємо для добра українського народу, поширюючи його культурні здобутки? Я гадаю, що влада і народ різні річі. І коли ми не підтримуємо влади, яка йде проти народу, то від цього користь тільки народові. Наглядний доказ: українізацію влада почала допускати тільки після того, як ми тут, за кордоном, створили огнище української культури. Ми бачимо, як на зло нам видається «Червоний шлях» і інші укр. книжки. І в цім фактично є користь українському народові від нашої позиції. А яка була б користь, як би ми разом з Вами признали владу і вернулись на Україну? Нас би, як і Вас, коли б не розстріляли, то або закинули б до в'язниць, або розсадили б на підручних технічних місцях, і примусили робити те, що комусь корисне, але не українському народові. Ми тут у вільних умовах видаємо українські книжки, влаштуємо українські школи, розвиваємо українську культуру, українську політичну думку так, як це нам здається кращим для української справи. А там, разом з Вами, ми мусіли б робити тільки те, що нам дозволяла б московська влада (не українська, бо української навіть комуністичної влади нема), тоб то: тільки те, що корисне для неї.

Ви кажете: «суперечку між «яничарами» та «визволителями» найкраще розсудить історія — непідкупний судія, що зветься боротьбою кляс». Я знаю, яку дозу критичного яду Ви вклали в цю фразу: Ви за боротьбу кляс, розуміється, і за перемогу робочої, трудової кляси, точніше — за перемогу селян і робітників. А ми за що — як на Вашу думку? За те саме. Ви цьому повірите, бо бувши в нашій партії — читали нашу програму і знаєте, що ми за перемогу селян і робітників, за владу трудового люду, за визволення його від клясового, політичного, національного утиску, за усунення капіталізму і за створення нового суспільства без хлопа і пана.

Значить, як буде історія нас розсуджувати? Перш над усе, не за думки, не за наміри, не за ідеали, а за діла. Цеб то: за розум, за ступень розуміння нами об'єктивного стану річей, за ступень уміння досягти мети, за чесність і нечесність, за поведінку, за відношення до того самого трудового люду, до якого ми належимо і інтереси якого захищаємо.

Ви ж не осміліться говорити, що Ви є протилежність мені, тоб то, що Ви, селянин, а я поміщик, капіталіст, банкір, спекулянт, імперіяліст; що Ви з селянами і робочими, а я з... Скоропадським, Вишиваним, Врангелем, Махном, Слащовим і т. п.

Таких антитез Ви не поставите. Так само зробить і історія. Вона скаже: К. — народній учитель, з селян, україн. с.-р., потім комуніст-більшевик України; Г. — народній учитель, з селян, укр. с.-р. Обидва: за перемогу трудового люду, за його владу, за «радянську владу», за Україну, за весь вільний світ. Але чому вони сварились? Чому один був у «яничарах», а другий у «визволителях»? Тому, що з їх пожартувала природа і обставини: природа дала ріжну ступень розуміння правди і не однакові умови життя: одного застукали большевики і зробили з нього «яничара», а другий — зручно вислизнув з їх рук і опинився у «визволителях». Могло б бути і навпаки. Ну, і що історія мала б робити з нами? І про яку історію ви говорите? Про будуччину? Так дозвольте мені нагадати Вам дещо з історії. Повстання Мазепи. Універсал про боротьбу проти Москви, проти її утисків, проти скасування автономної України, проти насильства над шкільництвом, друком книжок, насильств московських залог і т. п. Частина військ українських і вся Січ Запорозьська пішла за Мазепою. Але: маніфест московського царя: «куда, православніе? Вас ведуть в католицизм, вас ведуть старшина, пани, которі знущаються з вас. Долой Мазепу і старшину. Пусть живе свобода, православная вера, долой угнетателей. Цар стоїт за народ против панов» і т. д.

Історія каже: народ за Мазепою не пішов. Москалі двісті літ казали: «потому, что Мазепа изменник, изменил царю і Росіі. Народ поверіл царю, а не Мазепе».

І народ, трудова кляса і всі ті, що були однієї думки (коли була там якась думка), попали в дурні. «Свобода, православная вера, царь, Росія» скінчилися незабаром: кріпацтвом, скасуванням всякої автономії, розгоном Січі, заграбуванням землі у селян, батогами, шпіцрутенами, скасуванням зачатків науки, шкільництва, забороною мови народу, скасуванням його імени, достоїнства і головне — скасуванням всіх можливостей для розвитку.

От історія і каже тепер: коли б дурні не пішли за Московою, не повірили у православіє, свободу і інші «прелесті московські», а гуртом повстали всі, як один, то... принаймні, були б уже всі підручники укр. мовою про всякі науки, а ми б з Вами не взнали несподівано і випадково тільки вже дорослими, що ми Укра-

Інци і що ми в неволі. Мали б ми школу, науку, літературу українську, була б у нас техніка, культура якась, а українські селяне були б більше освічені, міста українські — українськими, а ми б з Вами не «емігрантами» в своєму рідному краю, не білими воронами в чужій стихії, що панує в містах і керує Україною, перемінює світогляд укр. с. р. в один день (то вони були с-рами, а то на другий день зразу порозумніщали, вийшли з «дураків» і попали в комуністи). І кого ж історія судить за 1709 рік? Московська історія судить Мазепу і мазепинців, українська буржуазна історія судить Москву, а українська трудова історія судить і Москву і Мазепу з мазепинцями, при чім цих останніх судить не за повстання проти Москви, а за те, що це повстання не вдалось, тому, що було погано організовано: тому, що своєю політикою Мазепа не здобув прихильности трудового люду, тому, що він був прихильником гнобителів селянства; тому що він сам соціально був ворогом трудового люду. Так за це його судимо ми, а Москва судить тільки за «ізмєну». Одначе, покладаючись, мабуть, на суд історії, Кочубей, Іскра, Горленко, і ин. виявляли вірність Москві, вірили в «православіє», «свободу» і об'єктивно цим допомагали Москві зруйнувати автономію України і поставити питання про знищення самої української нації.

І тепер, коли Ви боретесь на Україні за школу, книжку і взагалі «українізацію», то, заглядаючи в історію, мабуть, собі кажете не раз: краще було б, коли б Україна була українізована раніше, щоб тепер будувати радянську, трудову, народню республіку; краще, як би підручники всі були написані вже раніш, щоб тепер тільки вести соціяльну революцію і усунути к чорту українські пануючі кляси. Краще було б, коли б міста були українізовані, щоб в радах засідав український пролетаріят і селянство і щоб уряд був український, вибраний Вами, українськими комуністами, а не призначений з Москви. Отак подумавши, Ви прийдете до висновку, що краще, як би наші предки не повірили «визвольній ідеології» Москви, а повстали всі. Не було б і кріпацтва, була б Українська держава і культура, а тепер би була українська соціяльна революція, а не московська навала на Україну.

Такий суд історії над нашими предками!

А предки наші вірили маніфестам московської деспотії; вірили, що Москва бажає добра «черкасішкам», що вона захищає тільки трудовий люд, голоту від старшинства та дуків-срібляників і... попали за це в кріпацтво. Вони тоді очевидно гордо думали, що історія їх розсудить з «ворогами Москви» і оправдає.

Я щиро думаю, товаришу, що Ваше внутрішнє «я» не зовсім спокійне, коли Ви вже наш спір віддасте на суд історії. Ну, а хіба Вам не абсолютно ясно, що вся правда на Вашій стороні? Чую, що Ви цього не можете сказати. Тай, справді, це так.

Ну, от один фактець: Останній декрет про «федерацію» хіба не такий самий логічний факт з «малоросійського чиновництва», як і декрет Петрів та Катеринин про добробут селянства в XVIII ст. А Виконком України? Хіба це не та сама «Малоросійская колегія»? Але, опріч цього, є більш цікаві факти.

1. Ви (не особисто Ви) хотіли завести комунізм, а завели державний капіталізм.

2. Замість братерства маєте Неп.

3. Маєте одну ідею визволення «Совфедерації» з лабет злиднів, голоду і смерти — «допомогу» європейсько-американського капіталізму. Ви розумієте всю ефектність Вашої філософії: Вас порятує тільки допомога капіталістів. Ге-ге-ге! Допомога капіталістів комуністам! Таж капіталісти допомогти Вам не можуть, доки Ви не з ними!

4. А про земельку? «Долой буржуїв українських ес-ерів, котрі оповістили «буржуазну» земельну реформу, а «вот ми зробим!» І «зделали»: декрет про здачу земель в одні руки на 35 років до 1000 десятин, а як акційним товариствам — на 60 років без обмеження площі. Німецькі капіталісти зараз забирають на концесії тисячі десятин української землі, як за Катерини, московські, а сотні тисяч українських селян мусять голодувати без клапця землі, виїздити на еміграцію, в Америку і т. п. А це що таке, товаришу? Це поворот великої земельної власності.

Землі українського народу здаються в концесії міжнародньому капіталові. Я знаю, наприклад, які пропозиції робили Ваші представники чеським аграріям! Ну, і що? Політика комуністичної Москви йде під лозунгом «нас врятує тільки допомога капіталістів». — А в дійсности: не капіталісти рятують комунізм, а комуністи рятують капіталізм.

Що Ви забороняєте штрайки робочих, що їх розстрілюєте, що розстрілює Москва укр. просвітян, селян, робітників — це ми знаємо.

І Ви думаєте, я повірю, що ніби то таким способом Ви служите визволенню українського трудового люду? Щоб бути кращої думки про Вас, я цього не думаю. І ось чому. Ви (українські «яничари») почуваете себе маленькою меншістю, над якою панує невмолима жорстока сила. Вона Вас примусила скапітулювати. Іншого виходу для Вас і не було. Ви й робите своє маленьке діло. Намагаєтесь, щось «українізувати». Українізуєте. Працюєте запопадливо, чесно, до повного вичерпання сил. Страшно боїтесь, щоб не попасти в начальству в зуби. Ви хочете справді визволення трудового люду, горите цією думкою, мучитесь. . . . І як слабкі люде, приймаєте зовні фразеологію панів. Це все одно, коли Ви були учителем під час царського самодержавія і з учениками співали (хоч і не хотілось) «Спаси, Господи, люди твоя і благослові достояніє твое» і т. п. Признайтесь, що співали? Навіть тоді, коли вже були соціалі-

стом і революціонером. Коли Ви цього не робили, то робили інші. Чому це робилось? Під примусом сили.

І тепер психологічно те саме.

Ви співаєте на зовні про необхідність захисту комунізму, сучасної влади на Україні, а в душі чуєте, що . . . так само любите її, як колись царя.

Я ще 1917—18 р. чув од Вас сміливу критику теперішніх панів. А тепер Ви инакше кажете, бо мусите. І я Вас ні крихти не обвинувачую. Я знаю, що Ви в душі проти здачі в аренду землі міжнародньому і московському капіталові, та ще на 60 років, та ще без обмеження площі. Як чесний захисник інтересів трудового люду, Ви проти цього варварства, але як комуніст Ви проти цього ніколи не виступите, доки на Україні влада Москви. А от коли б була наша влада, то Ви б очі нам видряпали. (Хоч такого декрета ми б своїми руками ніколи не підписали).

Цілком зрозуміло, чому Ви так мусите держатись: так вимагає сила, а не Ваша добра воля.

Як чесний революціонер і людина, Ви добре знаєте, що як би на Україні була українська комуністична влада, то Ви б не журились за українізацію: вона б ішла бурхливим морем і заливала б все життя. Були б школи українські, книжки виходили б мільйонами, Ви б все мали дома, а головне: ми не були б на еміграції, а допомагали б Вам, українським комуністам, сиділи б по школах, по урядах і взагалі скрізь та всюди робили б діло української трудової культури. Десятки тисяч революційної, соціалістичної та демократичної інтелігенції підпирали б Вашу владу, як українську; допомагали б Вам в культурних і господарських справах. Не було б «яничар» і не було б «визволителів», і ми з Вами листувались би не крадькома. Я б не «продавав» України капіталістам за кордоном, а Ви б не «продавали» її дома. От що значить українська Україна. От де вилазить «національний момент».

А Ви кажете, «класова боротьба»! Хіба може бути класова боротьба між людьми одної класи? Логічно не може бути, і її нема, а коли припустити, що може таки бути? В таких разі клас нема, а є тільки фікція нашого думання.

Ми з Вами боремось хіба як представники різних клас? Розуміється, ні. А коли ми люде одної класи і все таки боремось, то ця боротьба є на ідеологічному, а не класовому ґрунті. «Класова боротьба» це не така проста річ. Для цього не досить «Капітал» К. Маркса прочитати. А чи багато комуністів, хоч його читали?

От Ви, комуністи, три роки боролись за «комуни» і це, скажім, була класова боротьба, а тепер Ви боритесь за Неп (протилежність комуні), «за допомогу» капіталістів, за концесії для їх — і це хіба класова боротьба? Коли людина бореться за щось одне і в той же час за щось йому протилежне, то вона ні за що не бореться, а вмирає духовно і етично. І хіба Ви

самі не відчуваєте, що мета боротьби у большевиків змінилася? Хіба у їх тепер ті самі лозунги, що 4—5 років назад? Хіба становище трудових кляс і рівень культури всього суспільного життя не понизились?

І большевики б'ються, як мухи в павутині, в тенетах власних суперечностей. Тому й змінилися лозунги їх, змінилась сама перспектива боротьби: раніш напрям ішов на створення нового суспільства, а тепер на затримання своєї влади. Ідейні настрої вивітрилися, а залишилось одне зоологічне стремління — їхати на інших людських істотах. Вживається стара енергійна лайка і безсоромна брехня. З цим багажем далеко не поїхати. Історична доля большевизму вже вирішена: раніш або пізніш він впаде і як політичний режим, як уже внав суспільно-господарськи, ідеологічно і культурно-психологічно. Вірними большевизму залишатимуться найдовше морально чесні, але ідейно і волево слабкі люде; вони найдовше будуть лицарями старої каплиці, з якої винесено буде всіх божків. Вони не посміють «зрадити» його, довго будуть упиратись. І тільки стороння сила допоможе їм визволитися з полону ілюзій, в якому вони перебувають в силу примусу зовнішнього і моральної інерції.

Така доля всіх морально-чесних, але ідеологічно-слабих людей. І ви думаете, що я на таких людей можу кинути камінем? Ніколи. Як що з нашого боку пролунало слово «яничари» по адресі тих, що прийняли моральне підданство Москви, то виключно через те, що вони не виявили необхідної дози благородства, покидаючи ряди соціально-революційного українства. Московсько-жидівська окупація добре знала і знає, що чесні українські революціонери багато чим пожертвують во ім'я можливості хоч культурно служити своєму народові. Як добрі знавці людських слабостей, московсько-жидівські большевики рішили морально визискувати цих людей і, oprіч звичайної служби собі, зажадали ще, щоб вони плювали на своїх бувших товаришів, на революційне українство. І наказує їм власноручно розправлятися з нами. Хай би нас лаяли окупанти, це їх діло! Ні, вони беруть нещасних полонених і їх примушують виливати помиї на революційне українство. Отже всякі Любченкі, Єланські, Шумські з завзяттям, достойним іншого призначення, виливають помиї на нас і не соромляться брехні. Я недавно читав писанину Єланського, що Винниченко-Шаповал заключили єдиний фронт з Петлюрою-Скоропадським. Навіть Петлюра немає нічого спільного з Скоропадським, тим більше нічого не має спільного Винниченко-Шаповал не тільки з Скоропадським, а й з Петлюрою. Це всі знають. Особливо добре знають це Українці, та ще ті, що були з нами. Для чого ж вони свідомо брешуть? Так їм сказано зробити. Бо тяжко допустити, щоб вони самі це зробили з хамської прислужливості, бажаючи вислужитись. Ми звідцїля дуже добре бачимо, хто працює для українського трудового народу, а хто для влади. Бачимо, хто робить діло, а хто вислужується на словах. Це бачать і пани України.

Через те московсько-жидівський комплот призирливо ставиться до своїх українських «товаришів», які вірять в їхній московсько-жидівський неіснуючий інтернаціоналізм, обплювують своїх колишніх товаришів. Бо у розумних Москалів і Жидів комуністів не може не повстати сумніву: раз Українець соціаліст так обплювує своїх природніх товаришів — других українських соціалістів —, то хіба він не може обплювати колись теперішніх «товаришів» — гнобителів української нації? Цей сумнів у них повстає, і поскільки вони самі мають в душі почуття національної гідности, а вони його мають, бо виявляють на фактах, хоча й замазують легковірам очі словами про інтернаціонал; поскільки вони вважають своїх українських прихильників за людей, яким ніщо людське не чуже, постільки вони не вірять, щоб Українці докотилися до повної самонегатії, а тому й не довіряють їм.

Ви думаєте, вони Вас вважають за товаришів, рівноправних і рівновартних? Вам це краще знати, але я також добре знаю це. І от власне через те, ми кинули вам (не Вам особисто) в обличчя те слово, котре чути неприємно, але воно мусить Вас опам'ятати: коли окупанти ненавидять нас і вас, то не слід українським революціонерам «вислужуватись».

Не всяка подлость може бути підведена під «клясову» боротьбу. Це дуже примітивне поняття про клясову боротьбу: як приміром, колись селяне думали про «соціалізацію». Вони різали племенну худобу і думали, що це соціалізація.

Так само й соціяльна революція та прислужування Москві — двох ріжних понять. Не треба цього змішувати. Бо одна річ — ідея революції, радянської влади, а друге — донос начальству в Москву і підлабузнювання до переможців. Одна річ — погана політика українська, а друга річ — донос Кочубея. Я це завжди відрізняв, навіть і в період моїх «дореволюційних заслуг».

Коли деякі Українці з бажання добра українському народові пішли на технічну, а не політичну службу до окупації, щоб хоч чим небудь зм'якшить режим окупації, як то ми з Вами думали в Кам'янці зробити, — то ми за це їх не тільки не лаяли, а навіть хвалили.

Коли ж вони почали лити помії на нас, революційних соціалістів, тоді ми кинули їм в обличчя — «яничари», бо вони стали на політичні послуги Москві. Цим ми осуджуємо не працю їх для добра українського народу під чужою владою, а рабугодіє, прислужництво. П'ятнуємо в них не людину, не революціонера, а раба і хама. Чи Ви мене в цім пункті розумієте? Щоб було ще ясніше, я скажу, що технічну працю їх вважаємо за корисну для українського трудового люду і безусловно потрібну в совітських установах. Бо політика вказує нам необхідність заступати скрізь інтереси українських трудових мас, особливо перед большевиками. Політика бойкоту, переважно, є політикою слабости, через те Українці на Україні, особливо революціонери, повинні входити скрізь, пролазити, де є тільки змога, і кожний на своєму місці змагатись зробити максимум добра для українського люду.

Так само, як ми за царизму вважали скрізь, щоб використати все для себе, так треба й тепер робити. Є змога Українцеві засісти комісарську посаду? Нехай засідає, як колись намагалися засісти посади губернаторські. Є змога пролізти в ВЦК, нехай лізе. Але скрізь мусить робити українську роботу. Не плазувати, не вислужуватися обпльовуванням української справи, а захищати її і своїм політичним керівником мати не Р.К.П., а свою українську організацію.

На Ваше співробітництво і подібних Вам, що дбають про українську культуру, дивимось позитивно. Не осуджуємо: з історичного погляду це корисно для України, хоч і спричинює часто нам особисті неприємності. Нам неприємно, що наші товариші покинули нас, але що таке наші прикрости в порівнянні з добром народу? Ми цінімо велику жертву (по суті це є жертва) тих товаришів, що пішли на зовнішнє співробітництво з окупаційною владою: вони по силі змоги й уміння захищають інтереси України, не жалючі своїх сил і своєї репутації. Пожертвувать свою репутацію — це велика жертва, великий подвиг для чесних людей, бо їхня доля сумна — вони окружені ненавистю любленого ними народу, хоча й працюють во ім'я його добра. За цю жертву треба їм прощати багато. І ми прощаємо, навіть виступи проти нас. Ми думаємо: хай товариші там працюють, як можуть, використовують технічно всі можливості, але хай втримаються в межах благородства, предоставивши самим окупантам розправлятися з нами. Робіть своїми руками культурне діло, скріпляйте життя, рятуйте здобутки революції — це все великий подвиг, але не робіть паскудств, не гнітять народу, не опускайтесь нижче рівня благородних борців за кращу будучину людства, і в першу чергу свого народу; не будьте моральними підданими сучасних панів життя на Україні — от і все, чого б ми бажали од Вас.

Ми, емігранти-революціонери, робимо добре діло: ми допомагаємо Вам боротись за «українізацію». Коли б ми не видавали «Нової України», коли б не будували тут вищих шкіл, не рятували тисячі селян і робітників, не підготовлювали тисячі свідомих і освічених борців за нашу і Вашу справу, то був би у Вас хоч би той курс «українізації» який милостиво опублікувала недавно Москва? З конкуренції з нами це робиться, бо чудно і дико чути, що на Україні через три роки окупації оповіщується «українізація». Це ж абсурд: на Україні взагалі не повинно бути українізації, бо українство там є природним, загальним і постійним з'явищем. Українізації не треба оповіщати, за неї не треба агітувати, — вона повинна постійно здійснюватися. А чого її тепер оповіщено? Тому, що Москва не діждалася того, що їй бажалося: вона думала, що голодна еміграція муситиме незабаром скапітулювати (це було казано на Різдва в кінці 1921 року в Празі), але не так склалося. Велику кількість емігрантів врятували від капітуляції ми, соціалісти-революціонери, і заставили їх куль-

турно працювати і світові оповіщати, що «не вмерла Україна», що ми ще будем боротись і розкривати гнусні замисли Москалів, Жидів і Поляків проти України. що поділену Рижським договором большевиків з польською шляхтою Україну захищає її великий народ і ми, його маленька частина. Ви не знаєте, які заходи вживає Москва, щоб нас купити або розложити, щоб святкувати перемогу над українством. І коли б це сталось, то Ви не мали б навіть курса «українізації», вартість практичну якого ми знаєм. Ми стежимо за курсом видавництв, шкільництва і т. д. і бачимо, куди йдеться. Ми творимо нові культурні освітні сили не для закордону, а для України, ми їх туди кинемо на поміч трудовому люду України; вони згодом будуть співробітничати з Вами, і на їх Ви будете опиратись в своїй боротьбі. Ми Вам готовимо сотні професорів і тисячі інженерів, агрономів, економістів, статистиків і т. п. Ви будете працювати з ними, а не з НЕП-манами.

Отже, ми працюємо на культурній ниві і цим безпосередньо даємо підтримку тим, хто бореться за українську культуру на Україні. Наша праця ворухить спокій окупантів: ми видали «Нову Україну», а вони нам у відповідь — «Червоний Шлях», ми заснували Українську Господарську Академію, а вони у відповідь нам переіменували С-Господарський Інститут в Харкові — в Укр. Господарську Академію; ми оповістили широку програму української культурної праці, а вони відповіли нам «курсом на українізацію». І все це для того, щоб одвернути увагу українських мас на Україні від нас і довести, що питання української культури розв'язується не нами, большевиками. Невже Ви не бачите безпосередньої користі для Вас на Україні з нашої тутешньої праці? Ми стоїмо на своїй позиції твердо, переборюючи всі негоди і лихо емігранського життя. Ми також приносимо себе в жертву: ми позбавлені Батьківщини, оточення свого народу, живемо в чужій, тяжкій для нас атмосфері. Ми страждаємо, тужимо за Україною, пориваємось до неї, наші дні і ночі тяжкі, наші муки невимовні, але ми хочемо принести користь Україні, і ми її приносимо своєю працею, своєю жертвою. Ми терпеливо виносимо всю хмару брехень, яку кидає на нас окупант, обстрілюючи нас перед нашим власним народом, перед Україною, добиваючись, щоб вона, наша Україна, викинула нас морально, прокляла з своєї несвідомости. Ворог зручно сугестіонує Українців і хоче доказати, що ми, українські революціонери, не любимо України, а він її ворог, любить її! Цей парадокс тепер не вдасться, як він удався Москві в році 1709 і пізніше. Тільки темні неосвічені, затуркані люде повірять ворогові і проклянуть нас, загравши історичну ту роль, яку грала проста, темна жінка, що підкидала дровець до вогнища, на якому палено колись Івана Гуса.

O, sancta simplicitas! — вигукуємо і ми, чуючи, як бідолахи — Українці по московському наказу лають нас, підкидають дровець для спалення нас. Вони не знають, що то є історична пер-

спектива і на чий млин воду пускають. Коли Україні судилось стати культурною, свідомою, то свідомість і культура вкажуть недвозначно на тих, хто працював для зросту цієї культури: вкажуть на нас і вкажуть на Вас, тих Українців, що працювали для української культури, але не вкажуть ані на Москалів, ані на Жидів, ані Поляків, ані Румун, ні на тих Українців, що лаяли других по припису з Москви. Українську культуру творять тільки Українці. Визволення українського народу може бути ділом тільки українських рук.

І хто ж зможе викреслити нашу працю з національного доробку? ~~Хто зможе~~ доказати Україні, що ми «її вороги»? Цього не докажуть не тільки окупанти, але навіть і ті Українці, що грають роль наспіваних окупантами грамофонів. Ми залишаємо факти, матеріальні пам'ятники нашої творчості, ми творимо науку в українській формі, до якої йтиме наука по всій Україні. Це така аргументація, проти котрої навіть тупориле блюзнірство кретинів нічого не вдіє і не зможе оплювати її перед народом.

Ми тішимось з брехні окупантів і слідкуємо за тим, як він відновлює капіталізм, «красних купцов», «красних банкіров», «красних (перекрашених царських!) жандарів», і зовсім вже навіть не «красних» поміщиків в формі 60-літньої аренди землі без обмеження площі, «красну федерацію», московську кнотократію, як він викопує могилу всім своїм «красним» словам про комунізм, соціалізм, владу робочих і селян, як він національно «визволяє» і «означає» в Москві поневолені народи. Хай копає! В тій могилі поляже він навіки сам і вкриється горами нечуваної цинічної брехні, горами трупів селян і робочих, черепи яких будуть йому достойним пам'ятником. Працюючи для українізації й розвитку української культури Ви робите те саме діло, що й ми: підготовляете могилу московсько-жидівському насильству на Україні, бо Україна, ставши свідомою й культурною, струсне з себе купу паразитів, що п'ють тепер з неї соки та ще й силкуються довести самі і через своїх «яничарів», що це є визволення її. Невмолима історія поставила Вас і нас, українських революціонерів, до одного діла, і ми його — кожний на своєму місці — робимо по змозі. Через те і не гніваємось на Вас і не проклинаємо, бо цінімо Вашу працю, а коли хто з «не в міру преданих» почне ляпати на нас дурниці, не маючи благородної мовчанки і скромности, то ми й відповідаємо такими словами, як «яничар», щоб схаменути людей від безмірної подлости. Ми добре знаємо, що не всі, хто працює з окупантами, є зрадники і яничари. Далеко не всі! Більшість працює і мовчить, не вискакуючи поперед окупантів з гавканням на нас. Ми таких знаємо, розуміємо і цінімо за їх жертвену працю і благородний такт. Ми морально з ними. Ми одобряємо їх і відчуваємо рідну близькість до їх. Ніколи проти них не підійметься не то що рука, — навіть слово наше. Ми з ними робимо спільну справу, незалежно від того, який вони мундир перед окупантами носять К. П. Б. У. чи безпартійного. Під чужою одежою ми відчуваємо биття рідного серця.

Так ми цінимо нашу і Вашу роботу.

Ми од Вас нічого не вимагаємо, окрім виконання культурного обов'язку перед трудовим народом України. Нас Ви можете проклинати, лаяти, нищити матеріально — ми всі жертви і муки прийнемо. Прийнемо всі дровця на огнище *sancta simplicitas* во ім'я свого ідеалу. Прийнемо найбільшу кару — прокляття і нерозуміння нас і нашої любови до України во ім'я неї.

Все це я написав для того, щоб вияснити своє становище і для ~~тих, хто зможе розуміти~~ живу душу людську. Ми не можемо замикатись в холодному призи́рстві до своїх людей, хоч би вони нас не могли, або не хотіли розуміти. Наш моральний людський обов'язок — говорити людям правду, як ми її розуміємо. Ми стали в своїх стремліннях тверді, як криця. Боротьба і страждання навчили нас бути такими. Нас ніякі кпини і насильства не змусять змінити прапору. Ми віримо і знаємо, що свого досягнемо. Ми невтомно підточуємо скелі деспотії й насильства над Україною. Ми не примирились ні з польською, ні з московською окупаціями. Ми будемо готувати культурно-революційні сили для скинення ярма. Ми стоїмо на такій позиції, яку наш народ скоро навчиться розуміти й обороняти. І він на неї стане увесь. Бо тільки темні люде можуть бути задоволені своєю неволею і вважати її за природній стан речей, як це ще ми чули, що були такі селяни-кріпаки, що жалкували за кріпацтвом.

Я думаю, що Вам тепер ясніша позитивна роль укр. еміграції в усій ріжноманітній системі боротьби за визволення України. Ми потрібні для України. Ми маємо вільне слово, як зброю. І нею будемо орудувати, викриваючи згубну роль окупантів України. Ми робимо визвольне діло доступними нам способами. Ми допомагаємо Вам, а Ви нам. Кожна створена Вами школа і надрукована книжка є нашою роботою і кожна наша школа і книжка є Вашою. Чи хочете Ви цього, чи ні, а це так.

В цій роботі нас не спинять лайки, погрози ворогів і знущання їх з наших близьких на Україні. Що більш вони проти нас лютують, що більш кидають брехнями й лайками на нас, то більше почуваємо вагу своєї праці. Ми терпляче переносимо і те, коли наші люде з несвідомости чи з примусу прилучаються до ворогів і допомагають їм безтямною белькотнею на нас. Ми спокійні: може це так і треба для їхньої української роботи. Коли це корисно для України — лайте нас! Кажіть, що ми «продаємо» Україну західно-європейському імперіалістичному капіталові, кажіть, що ми злигалися «з поміщиками і капіталістами» т. д. Все кажіть, коли це корисно для пробудження України, для боротьби і творчости українського трудового люду.

Коли Ви, справді, принесете визволення Україні, коли український народ буде господарем на своїй землі, сам собою правитиме, і коли Ви будете, справді, сонцем визволення і освітлятимите тяжкий шлях відродження українського народу, то ми, погибаючи в хвилях життя, як розбиті в морі, тонучи в довічну темноту, будемо останніми нашими поглядами благословляти сонце визволеної України.